

25.31x22.07	1/2	18	עמוד	המגזין	04/2016	52797334-0
אוניברסיטה תל אבי - 78						

מורשת קרב

גבריאלי בן שמחון מתקומם נגד תרבות "יורים ובוכים" לקיבוצניקים בלבד, ומוציא כתגובה את הספר "המרוקאי האחרון" - שיח הלוחמים שלו ממלחמת ששת הימים. "כל בני העדות היו על אותו זחל מנותק במדבר", הוא אומר

כרמית ספיר ויץ

להגן על עצמו משואה חדשה. בסרט שנעשה על פי אותו 'שיח לוחמים', חיילי צה"ל גם הואשמו בהרג שבויים. בן שמחון שימש אז כקשר בזחל החפ"ק והגיש מיקרופונים לאלוף שייקה גביש, אלוף פיקוד דרום, שניהל את המלחמה בסיני.

"לא לוף לא היו מספיק ידיים לכל המיקרופונים, ולא מספיק פיות לתת פקודות ודיווחים לכל הכוחות; על אחת כמה וכמה הוא לא היה יכול לא-כול אפילו מצויה; ורק בין משפט למשפט, יכולתי לסחוט לתוך פיו שפופ"רת של ריבה", הוא משחזר. "ראיתי את כל המלחמה מהשורה הראשונה ביציע, ולא נתקלתי בשום הרג שבויים. להפך, לשבויים שנפלו בידינו התייחסנו בדרך אנושית, ותעיד התמונה שלי עם שבויים מצריים".

על הרקע הזה החליט בן שמחון לכי טוב את "שיח הלוחמים" שלו, מה שיי תגבש מאוחר יותר ל"המרוקאי האחרון" (הוצאת ידיעות ספרים). בשיח הזה מדברים גם מרציאנו, ישראלי ממוצא

כשחזר ממלחמת ששת הימים, מצא גבריאלי בן שמחון, אז בחור בן 29, את מרפי הספרים מלאים באלבומי ניצ"חון. "שיח לוחמים" היה אחד הספרים הראשונים על המלחמה ההיא, ולוחמיה היו כולם קיבוצניקים. בן שמחון היה בהלם. הוא הרי היה שם, "עם חברים מכל צבעי הקשת של החברה הישראלית, חילונים ורתיים, פליטי שואה, אשכנזים ומזרחים, עירי-נים ומושבניקים. באותו 'שיח לוחמים' כולם דיברו על פי פקודה בסגנון: יורים ובוכים. כאילו זה לא היה נאצר שאיים לזרוק את היהודים לים, וכל העם יצא

מרציאנו יותר מוצלח מירמי, המפקד שלו, ביצירת קשרים אנושיים עם חיילי האויב. בניגוד לסטיגמה של יהודי המזרח כשונאי ערבים, מרציאנו מכיר את שפתם ומכבד את תרבותם"

"כל זה ימות יחד איתי".
בן שמחון 2016
צילומים מתוך ארכיון פרטי

על רצח שבויים, מרציאנו ב"המרוקאי האחרון" מציל את חייהם של שלושה שבויים, אחרי שאחד מהם מדבר עברית ומצטט את אלטרמן, השני מתגלה כמשורר בעצמו, והשלישי מזדהה כבן עירו של מרציאנו בהרי האטלס. "מרציאנו, מתברר, הרבה יותר מרציאנו מירמי, המפקד שלו, ביצירת קשר

גם אברמוביץ', בחור ישי-בה, גם ברטמן, פליט שואה, גם בוגז'לו, פייטן וזמר, גם ירמי, בן דגניה, וגם נורית סתיו שנקלעת לזחל מ"נערה בחולצה כחולה", אהובתו של מרציאנו מימי בית הספר, שנטשה אותו במצ"וות אביה. בניגוד ל"שיח לוחמים" ההוא, שמדבר

24.19x21.46	2/2	19 עמוד	המגזין	04/2016	52797375-5
אוניברסיטה תל אביב - 78					

והייתה עוד תמונת מציאות שהפכה לזרז לכתיבת הספר: נסיעה בקו 25 מאוניברסיטה תל אביב: "ראיתי מישהו אלמוני שהמספר 98104 מקועקע על ידו, ותהיתי מי הוא, מאין הגיע ולאן הוא נוסע. החלטתי להקריש את הספר לאיש האלמוני הזה, וגם להכניס אותו כדמות לספר."

אופקים פתוחים

בן שמחון (78), פרופסור אמריטוס בחוג לקולנוע וטלוויזיה באוניברסיטה תל אביב, הוא מחזאי, איש קולנוע וסופר הח' תום על שלל יצירות, בהן "מלך מרוקאי", "בוזימיה", "1948", "אבשלום" (מחזות), "הולכת עם כמון חוזרת עם זעזר" (פרוזה), "ימות שקט וחול" (שירים) ועוד. הררי מן הקודם, "נערה בחולצה כחולה", המ' תרחש בחיפה בעשור הראשון למדינת ישראל והעלייה ההמונית, עסק בסיפור אהבתם של יונתן מרציאנו, עולה חדש ממרוקו, והצברית נורית סתיו, והציב רף גבוה מאוד לאחיו הצעיר.

"נערה בחולצה כחולה" היה ספר לרוחי כי הוא ספר על ילדות, על תמימות, על אופקים פתוחים, על אמונה ותקווה, הוא אומר. "הגיבורים הם ילדים והם מאמינים, יש בהם אהבה לכל ומעשיהם תמימים. רצייתי לכתוב עוד ספר ב'אנר הזה עם תמימות ותקווה, אבל אצל מבוגרים. רצייתי לדעת איך ישראלים בני עדות שונות יתנהלו כשהם בוגרים וחופשיים מלחצי הוריהם, אבל נמצאים תחת לחץ אחר, לחץ של מלחמה. כך הגעתי לסיפור של 'המרוקאי האחרון', כשבני כל העדות נמצאים על אותו זחל מנותק במדבר. אחת התמונות המרגשות ב'המרוקאי האחרון' היא תמונת מותו של ז'אק ברטמן, פליט השואה שנושא על ידו את המספר 98104. הוא מביא איתו מלחמה הזמנות לחתונתו, אך נופל כמה ימים לפנייה. מותו מרגש כל כך את מרציאנו, שבילילה הוא מרגיש עקצוץ בידו, וכשהוא מקפל את השרוול, הוא מוצא את המספר 98104 מקועקע על ידו שלו. עכשיו, כשהרומן יצא לאור, טבעי שרצייתי לפגוש את האיש האמיתי בעל המספר 98104, לדעת מי הוא, לספר

רים אנושיים עם חיילי האויב. בניגוד לסטיגמה שהוטבעה על יהודי המזרח כשונאי ערבים, מרציאנו מכיר את שפתם ומכבד את תרבותם, בעוד אלה שמתהדרים ברגישותם לערבים לא מכירים את שפתם ובזים לתרבותם. מכאן נובע גם הבוז שלהם לכל אלה שתרבותם ערבית", אומר בן שמחון.

לו על תפקידו ברומן, וכמובן לתת לו את הספר עם ההקדשה".

הוא פנה ל"יד ושם", סיפר את הסיפור וביקש את עזרתם. התשובה שלהם הייתה מהירה ומפתיעה: "המתנה היחיד שבו קועקעו אסירים היה אושוויץ, אך אסיר הנושא את המספר 98104 מופיע במסמכים של המחנה כנפטר. שמו של האיש הנושא את המספר הוא מוריס שורצברוט, ומצוין בכרטיסיות שבידינו שהוא נספה באושוויץ בתאריך 25.3.1943".

בן שמחון לא הרים ידיים ופנה למר זיאון אושוויץ. עד היום לא זכה לתשובה. "לכן אני שואל את עצמי: את מי ראיתי? האם ראיתי את מוריס שורצברוט, שאולי ניצל ברגע האחרון, ולא נכנס לתאי הג'זים? אהיה אסיר תודה אם מישהו יכול לעזור לי למצוא אותו", הוא אומר.

באיש קולנוע, איפה פוגשות המח' שבות המצולמות את המילים הכתובות? מה הן מחוללות זו אצל זו? "שפת הקולנוע ושפת הספר נוגעות זו בזו מהסיבה הפשוטה שחומרים רבים ב'המרוקאי האחרון' מקורם בתסריט שכתבתי בעקבות מלחמת ששת הימים ומלחמת יום הכיפורים, שבהן השתתפתי. הכתיבה הטבעית שלי היא שפה ציורית ומטפורית, שנוטה להביע גם רעיונות מופשטים באמצעות הח' שים. יכול להיות שזה קשור גם בתרבות המזרחית שבתוכה גדלתי, שהיא יותר חושית, מחבקת ונוגעת. תסתכלי למשל על שפת הפתגמים שהייתה שפת

היומיום של יהודי מרוקו: 'עין לא ראתה – לב לא כאב'. משל קטן, ציור קטן ורציים הלאה. כואב לי שהשפה הזאת, המורגרבית, עוברת מן העולם. משהו שנוצר במשך 3,000 שנה הולך ונעלם, ואיתה ייעלמו וימותו הפתגמים, המוזיקה, הריקודים, המסורות, הלבוש, הכבוד, התמימות, הפיוטים, הסיפורים, המעשיות – תרבות שלמה שלא עשתה רע לאף אחר". זה מה שעושה אותו מאושר כל כך לכתוב ספרים כמו "נערה בחולצה כחולה" ו"המרוקאי האחרון".

"אני ממלא משימה שמישהו צריך למלא: להעמיד מצבה לשבט יהודי, ל-3,000 שנה של היסטוריה יהודית שהולכת לגווע", הוא אומר. "אני האחרון שנותר לדבר בשפה המ'רוקאית היהודית, וכבר אין לי עם מי לדבר. כשאני אלך, השפה הזאת תלך איתי. הכל ילך איתי. השפה הזאת תמות עם מותי. אני המוהיקני האחרון. השפה של אלה שבאו ממרוקו מתה, ויחד איתה התרבות שלה. לפעמים אני חושב שמי שהו צריך לשמור עלי שלא אמות, כי כשאמות, כל זה ימות יחד איתי".

▲ מימין: שמחון עם אביו ודודו בשנות ה-40 במרוקו משמאל: שמחון (משמאל) עם שבויים מצרים (כורעים)

המשימה שלי: להעמיד מצבה לשבט יהודי, ל-3,000 שנה של היסטוריה יהודית שהולכת לגווע. אני האחרון שנותר לדבר בשפה המרוקאית היהודית, וכבר אין לי עם מי לדבר"